

KÉZFOGÁSOK

IVANKA RACKOV

PIROS BÁRSONYPAPUCSOK

Lapozgatok Olga néném negyven év előtti családi albumában. Különösen azokon a képeken révedezik tekintetem, melyeken mindig társaságban látható, ahogyan derűt és életörömet áraszt maga körül. Jóllehet csekély nyugdíjából nehezen tengődik, maga az élet ténye is megelégedéssel tölti el. Az élet sohasem kényeztette, de ő mindig jól tartotta magát, és ma sem csügged. Az érettségi után egy-két szemesztert Belgrádban hallgatott, majd valamilyen nyomorúságos adóhivatalnokhoz ment férjhez, aki gyorsan elpatkolt. A háború előtt vidéki gimnáziumokban tanárnóskodott, a háború után könyvtáros lett, és megbékélt sorsával. Ahogy mesélte, allergikus volt gimnáziumi igazgatójával szemben, ezért minduntalan költözködéssre kényszerült. Egyetlen tanévben négyszer is áthelyezték. Amikor igazgatója újabb áthelyezéssel fenyegette, szemébe nevetve válaszolt: »A határon túlra nem dobhat, viszont egész Jugoszlávia az enyém.« Áthelyezéseit leplezetlen örömmel vette tudomásul, mert ezáltal új környezettel és emberekkel ismerkedhetett meg. Akárhova dobálták, mindenütt feltalálta magát. Néha irigylem, pedig mindenem megvan, befutottnak tekintenek, mégis elegendem van az irodából, a felekből, az örökös hajszából és a vég nélküli perekből. Saját feleségem is terhemre van néha. Pályafutásom felfelé ívelése közben mintha elhidegültünk, eltávolodtunk volna. Ha nem lenne egy fiúnk, talán nem is civakodnánk, csendesesen túrnénk egymást. Állandóan elégedetlen vagyok, az utóbbi időben minden zavar és idegesít. És most ez a betegség is...

»Nézd csak, az én kicsim elszendergett! Nem baj, hoztam neked egy kis guráblit.«

»Olga néni, maga igazán kedves! A kelleténél is jobban kényeztet.«

»Hát kit kényeztessenek, ha nem tégedet? De nézd csak, úgy veszem észre, hogy az albumom altatott el!«

»Ezek a fiatal leánykák vidám vagy érzélgős szemükben mintha valamilyen kíváncsisággal áthatott félelmet hordoznának, mindegyikük vár valamit. Fényképeiket nézegetve megkísérletem fölfedni, vajon mit valósíthattak meg elképzeléseikből, álmaikból. Például hogyan járt az életben ez az ártatlannak tűnő, riadt tekintetű, karcsú szőke lányka?«

»Elmondhatok mindent, amit róla tudok, de csak máskézből, mert mi nem barátkoztunk. Azzal a másikkal barátkoztam, aki mellette áll; tőle hallottam Dana Vesićről. Még a gimnáziumi évekből emlékszem rá. A szomszéd faluban, módos parasztcsaládban született, de már kiskorában megszerette a könyvet és az első világháború előtt a mi városunkban végezte el a polgárit. Amikor visszatért falujába, továbbra is sokat olvasott, mert a házimunkát édesanyja és két sógornője végezte. Amint tudod, a földművesek hozományért és munkaerőért nősülnek. Ő pedig sovány, szőke és egészen áttetsző volt. Nem járt társaságba, a kocsmái táncra, sem a lakodalmakra és mulatságokra, ahol általában összejönnek a lányok és a legények. Így aztán elkülönült, és már a huszadik évét várta. Az első világháború után a mi gimnáziumunk ötödik osztályába iratkozott. Én erről az időről emlékszem rá. Csendes és szégyenlős lány volt, hosszú matróruhát viselt, fején kis kontyot hordott.

Az érettségi után Belgrádba ment, Pavle Popovićhoz; jugoszláv irodalomra iratkozott be. Nyáron népies mintákkal hímzett vászonruhát, télen csaknem földig érő szilzskinbundát viselt. A melléktantárgyakból egykettőre levizsgázott. utána teljesen az irodalomba mélyedt, egyik szemináriumról a másikra járt. Még én is az egyetemen értem. A rövid szoknya, a bubifrizura és a charleston korában Dana Vesić kontyot viselt, hosszú bundát hordott és igen furcsán hatott. Még két szemesztert sem hoztam össze, amikor már férjhez mentem. Dana pedig ott maradt, hogy nem is annyira az irodalmat, mint a velejáró apró-cseprő dolgokat tanulmányozza. Amikor tíz év múltán Pavle Popovićnál lediplomált, a tanár megjegyezte, hogy sajnálja, miért nincs nagyobb osztályzat a tizesnél, mert Dana Vesić azt is megérdemelné.

Miután megkapta oklevelét, abban a városban jutott segédtanári álláshoz, amelyben a képen mellette álló barátnőm élt. Ő mesélte, hogy Dana, zárkózott és félnék természete miatt, milyen nehezen teremtett kapcsolatot kartársaival és diákjaival. Túl szerényen élt, papírból étkezett, eközben lábasokat, fazekakat, bútordarabokat vásárolt. Férjhezmenetelére készült. Mivel fiverei iskoláztatták, hazúlról semmilyen támogatásra nem számíthatott. A következő évben az ő Miodragja is ugyanabban a városban kapott állást, ekkor összeházasodtak. Valószínűleg elszörnyedtem, amikor meghallottam, hogy Dana Vesić férjhez ment. Úgy véltem, hogy vénlány marad. De barátnőm elmondta, hogy tizéves szerelemből eredő házasságról van szó. Már tanulmányainak első évében megismerte Miodragot, aki szintén Pavle Popović tanítványa volt.

Szerénysége, naívsága és az egyéniségéből áradó poézis vonzotta a flút. Nagy erőfeszítéssel sikerült csak áthatolnia a lányt övező bizalmatlanságon és félelmen. És amikor végre összemelegedtek, Miodrag lediplomált és valamelyik isten háta mögötti szerbiai kisvárosban kapott segédtanári állást. A lány szemináriumokba mélyedve, könyveket és folyóiratokat böngészve töltötte napjait. Hosszú, romantikus, költészettel átítatott leveleket írt a fiúnak, aki a téli szünetekben fölment Belgrádba, hogy némileg elvonja a lányt a poros salátatömegektől. Az ő részére Dana a kifinomult és érzékeny asszony, az intellektuális és régimódúan patriarchális egyéniség megtestesítője volt. Túrelmetlenül várta, hogy diplomájon, mert azt megelőzően nem volt hajlandó férjhez menni.

Egy napon véletlenül találkoztam vele és néhány éves kisfiával a vonaton. Mindjárt felismertem, mert akkor is kis kontyot és népi hímzésű fehér vászonruhát viselt. Úgy tűnt, hogy gondolataiba mélyedt és szórakozott volt. Egyáltalán nem hatott boldog asszonynak. Hervadt és sápadt arcára, összeszorított aj-

kára és gyermekeg kék szeme köré a bánat és a keserőség jelei vésődtek. Üdvözöltük egymást, de miután láttam, hogy nincs kedve beszélgetni, újságot vettem elő, azt lapozgattam. Ahogy közeledtünk a helységhez, melyben akkor élt, felkelt, elkészítette a gyereket, megigazította ezüst szálakkal átszőtt haját és feje búbján fonott kis kontyát. Vékonyka hangján közölte velem, hogy »a férjem vár«. Amint kiment a fülkéből, a vonat ablakához léptem, hogy lássam a hőst, aki tíz éven át levelezésen keresztül szerette és várta Danát. Ahogy gyermekével lekászálódott a vonatról, azonnal elébük sietett egy jó megjelenésű, negyvenben járó férfi. De csak a gyerek kezét ragadta meg és — pillantásra sem méltatva Danát — elsietett. Az asszony csomagjait hurcolva, görnyedten követte őket. A hős egyszerűen senkiházivá vált. Minden ízemben lázadoztam és nem tudtam megnyugodni, míg közös barátónktól meg nem tudakoltam, miként foszlott semmivé a tízéves eszményi szerelem.»

»És mit tudott meg róluk?«

»Légy kissé türelmes. Barátnőnk nagyon szerette Danát, és örült házasságának és szerelmének. De mindjárt az esküvőjük után észrevette, hogy valami nincs rendben. Amikor Danától érdeklődött, az csak vállát vonogatta, és szégyenkezve földre sütötte a tekintetét, mintha keresne valamit. Látta, hogy szenved, és hogy férje durván bánik vele, ha társaságban vannak. Egyszer aztán sikerült négy szemközt beszélnie a férfival és alaposan kifaggatta. Először esküdözött, hogy a lányt valóban őszintén szerette, tíz éven át türelmetlenül kívánta, álmodozott róla. De amikor esküvőjük után visszavonultak hálószobájukba, és az ágy alatt megpillantott egy pár piros bársonypapucsot, minden összeomlott benne. Az ő Danája lenne ez a piros papucsaival az ágy alatt, mint valami kis cselédlány, vagy ledér nőszemély? És, amint mondta, a piros papucsok letépték a hályogot a szeméről, csak akkor látta meg az igazi Dana Vesíctet, a sovány, sápadt, aszott mellű parasztlányt, rosszul varrott ingjében. Nem, ez nem az ő megálmodott Dánája, mert annak nem lehetett egy kiscselédhez illő rossz ízlése. És így a piros bársonypapucsok két életet tettek tönkre. És az asszony lett a férje legnagyobb ellensége. Minden idegesítette, ami vele volt összefüggésben.»

»És Dana?«

»Paraszti türelemmel túrte férjét. Viselt ruháiban korán megöszült, szemérmes, ártatlan mosolyával mindenkit lekötelezett, férjét kivéve, aki sohasem bocsátotta meg neki, hogy illúzióit lerombolva földre sujtotta.»

GAJDOS TIBOR fordítása